

Uvjerenja budućih nastavnika o vršnjačkom nasilju: uloga roda počinitelja i žrtve te empatije

Kuliš, Ivan

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:772513>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
University of Zagreb
Faculty of Humanities
and Social Sciences

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb
Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za psihologiju

**UVJERENJA BUDUĆIH NASTAVNIKA O VRŠNJAČKOM NASILJU: ULOGA
RODA POČINITELJA I ŽRTVE TE EMPATIJE**

Diplomski rad

Ivan Kuliš

Mentor: izv. prof. dr. sc. Nina Pavlin-Bernardić

Zagreb, 2022.

IZJAVA

Pod punom moralnom odgovornošću izjavljujem da sam ovaj rad izradio samostalno te da u njemu nema kopiranih, prepisanih ili preuzetih dijelova teksta tuđih radova koji nisu propisno označeni kao citati s navedenim izvorom iz kojeg su preneseni.

U Zagrebu, 15.05.2022.

Ivan Kuliš

Sadržaj

Uvod	1
<i>Vršnjačko nasilje u školi</i>	1
<i>Uvjerenja nastavnika o vršnjačkom nasilju</i>	3
<i>Uloga empatije nastavnika u situacijama vršnjačkog nasilja</i>	6
Cilj istraživanja	8
Problemi i hipoteze	8
Metoda	9
<i>Sudionici</i>	10
<i>Instrumenti</i>	11
<i>Postupak</i>	15
Rezultati	16
<i>Deskriptivni podaci</i>	16
<i>Uloga roda počinitelja i žrtve i roda budućih nastavnika u procjenama stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja</i>	18
<i>Uloga roda počinitelja i žrtve i roda budućih nastavnika u procjenama vjerojatnosti intervencije kod vršnjačkog nasilja u školi</i>	19
<i>Uloga empatije i procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja u predviđanju procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja</i>	20
Rasprava	22
<i>Ograničenja istraživanja i prijedlozi za buduća istraživanja</i>	25
<i>Implikacije istraživanja</i>	28
Zaključak	30
Literatura	31
Prilog 1	35
Prilog 2	36
Prilog 3	38
Prilog 4	38

UVJERENJA BUDUĆIH NASTAVNIKA O VRŠNJAČKOM NASILJU: ULOGA RODA POČINITELJA I ŽRTVE TE EMPATIJE

FUTURE TEACHERS' BELIEFS ABOUT PEER VIOLENCE: THE ROLE OF THE GENDER OF THE PERPETRATOR AND THE VICTIM AND EMPATHY

Ivan Kuliš

Sažetak: Nastavnici svojim uvjerenjima o vršnjačkom nasilju mogu doprinijeti smanjenju ili povećanju vršnjačkog nasilja u školi. Pored toga i empatija nastavnika može imati važnu ulogu u reakcijama na vršnjačko nasilje. Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika u procjenama agresivnosti ponašanja i u procjenama vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja. Uz to, cilj je bio ispitati ulogu stupnja empatije budućih nastavnika te ulogu procjene stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja u predviđanju vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja. Korištena je kombinacija simulacijskog eksperimentalnog i asocijacijskog nacrta za čije su potrebe konstruirane vinjete s hipotetskim situacijama svjedočenja vršnjačkom nasilju u školi. U istraživanju koje je provedeno online sudjelovalo je 256 studenata (od čega 201 žena) nastavničkih usmjerenja studija. Rezultati složenih analiza varijanci pokazuju da budući nastavnici neovisno o rodu procjenjuju ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj ženskog roda agresivnijima u odnosu na ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj muškog roda te da studentice procjenjuju vršnjačko nasilje agresivnijim od studenata. Studentice su također procijenile i veću vjerojatnost da bi intervenirale u slučaju vršnjačkog nasilja u odnosu na studente. Rezultati hijerarhijske regresijske analize pokazali su da značajni samostalni doprinos u objašnjenju vjerojatnosti intervencije ima procjena agresivnosti nasilnog ponašanja.

Ključne riječi: vršnjačko nasilje, budući nastavnici, rodne razlike, empatija

Abstract: Teachers can contribute to the reduction or increase of peer violence in school with their beliefs about peer violence. In addition to teachers' beliefs, their empathy can play an important role in their reaction to peer violence. The aim of this study was to examine the role of the gender of both perpetrators and victims of peer violence, as well and the gender of future teachers in assessing the aggressiveness of behavior, and in assessing the likelihood of intervention in the case of peer violence. In addition, the aim was to examine the role of the degree of future teachers' empathy and the role of assessing the degree of aggressiveness of violent behavior in predicting the likelihood of intervention in the case of peer violence. A combination of a simulation experiment and association design was used, for which vignettes were constructed with hypothetical situations of witnessing peer violence at school. The participants in the study, which was conducted online, were 256 students (201 female) of different faculties, specializing in teaching. The results show that future teachers assess behaviors in which the victim and perpetrator are female as being more aggressive than behaviors in which the victim and perpetrator are male, and that female students assess peer violence more aggressively than male students. Female students also estimated a higher probability of intervening in a case of peer violence than male students. The results of the hierarchical regression analysis showed that the assessment of the aggressiveness of violent behavior have a significant role in explaining the probability of intervention.

Keywords: peer violence, future teachers, gender differences, empathy

Uvod

Vršnjačko nasilje u školi

Nasilničko ponašanje prema vršnjacima predstavlja značajan problem u većini zemalja. U međunarodnom istraživanju koje su proveli Inchley i sur. (2020) koje je uključivalo više od 40 zemalja svijeta utvrđeno je da vrh ljestvice s najvećim udjelom nasilja zauzima Litva, gdje je gotovo svako treće dijete bilo izloženo vršnjačkom nasilju, a na dnu ljestvice nalazile su se Španjolska i Island. Hrvatska se smjestila u gornjoj polovici ljestvice zemalja uključenih u istraživanje po udjelu djece izložene vršnjačkom nasilju od strane drugih učenika. Rezultati istraživanja provedenih 2002., 2006., 2010. i 2014. godine na reprezentativnom uzorku učenika 5. i 7. razreda i 1. razreda srednje škole u Hrvatskoj pokazala su lagani trend rasta za 1% do 4% izjava učenika da su bili zlostavljani od drugih učenika (Capak, 2016). Pritom neka istraživanja provedena za vrijeme pandemije COVID-19, poput onog kojeg su proveli Vaillancourt i sur. (2021), ukazuju na to da učenici izjavljuju manju stopu izloženosti svim oblicima nasilja u odnosu na vrijeme prije pandemije COVID-19, pri čemu se pokazala najmanja razlika kod elektronskog nasilja. Stoga valja uzeti u obzir da pandemija možda ublažava podatke vezane uz stopu vršnjačkog nasilja u tom periodu kada su učenici provodili manje vremena u školi. Prema Reić Ercegovac (2016), na prigodnom uzorku učenika viših razreda osnovnih škola u Hrvatskoj ovisno o vrsti nasilnog ponašanja između 40% i 80% učenika barem jednom je doživjelo neki oblik vršnjačkog nasilja, više od polovine učenika doživljavalo je nasilno ponašanje povremeno ili često, a od 5% do 17% učenika je gotovo svakodnevno doživljavalo neki oblik nasilnog ponašanja.

Izloženost vršnjačkom nasilju može imati razne dugoročne posljedice. Moore i sur. (2017) proveli su meta-analizu sažimajući dokaze za uzročne veze između izloženosti vršnjačkom nasilju i problema s mentalnim zdravljem te su naveli da su najsnažniji dokazi posljedica izloženosti vršnjačkom nasilju za depresiju, anksioznost, loše opće zdravstveno stanje te suicidalne ideje i ponašanja. Dalje navode i manje jasne rezultate koji upućuju na moguću uzročnu vezu izloženosti vršnjačkom nasilju i povezanosti s pušenjem te upotrebom nedopuštenih droga.

Velki i Kuterovac Jagodić (2014) navode da se za nasilnička ponašanja prema vršnjacima koriste termini vršnjačko nasilje, agresivnost ili vršnjačko zlostavljanje te navedeni termini nisu sinonimi; stoga ih je u istraživanjima potrebno jasno definirati. Olweus (1997) ističe kako je nasilničko ponašanje među djecom vrlo stara pojava te se može naići na opise takvog ponašanja kroz mnoga književna djela, ali da je zanimanje za temu vršnjačkog zlostavljanja započelo 1970-ih godina. Smatra se da je učenik zlostavljan onda kada je izložen opetovano i tijekom vremena negativnim postupanjima od strane jednog ili više drugih učenika (Olweus, 1997).

Olweus (1997) definira tri kriterija za karakterizaciju negativnih postupanja prema nekom učeniku kao vršnjačko zlostavljanje (engl. *bullying*). Prvi kriterij je da za negativne postupke postoji namjera da se nanese ozljeda ili šteta. Takvim negativnim postupcima može se nanijeti ozljeda ili šteta fizičkim kontaktom, riječima, neugodnim gestama, isključivanjem učenika iz grupe i dr. Sljedeći kriterij je da takvo ponašanje nije jedan izolirani slučaj već da se ponavlja tokom vremena. Treći kriterij je postojanje nesrazmjera moći nasilnika i žrtve. Nesrazmjer moći odnosi se na otežanu poziciju žrtve da se obrani od nasilnika koja ne mora nužno biti stvarna već može biti i percipirana. Naime, žrtva može biti fizički slabija od nasilnika, ali dovoljno je i da sama sebe doživljava fizički ili psihički slabijom od nasilnika ili da je brojčano nadjačana. Dodatno, Olweus (1997) navodi da postoji i drukčija vrsta nesrazmjera moći kada počinitelj negativnih postupanja nije poznat ili je otežana mogućnost suočavanja što može vrijediti za postupke poput socijalnog isključivanja iz grupe ili ogovaranja.

Prvi kriterij da za negativne postupke treba postojati namjera da se nanese ozljeda ili šteta podsjeća na definiciju agresivnog ponašanja u društvenim znanostima (Olweus, 1973; prema Olweus, 1997). Stoga može se reći da je vršnjačko zlostavljanje nadređen pojam agresivnosti. Vršnjačko zlostavljanje ponekad se neopravdano poistovjećuje s vršnjačkim nasiljem (engl. *peer violence*), koje ne zadovoljava sve tri navedene distinktivne karakteristike (Rajhvajn Bulat i Ajduković, 2012). Vršnjačko nasilje najčešće ne ispituje nesrazmjer moći nasilnika i žrtve ili namjera počinjenog nasilničkog ponašanja nije posve jasna (Velki i Vrdoljak, 2013). Ovo istraživanje bavit će se širim pojmom od vršnjačkog

zlostavljanja, tj. čimbenicima vezanima za vršnjačko nasilje, s obzirom da je u stvarnosti ponekad nemoguće ili teško biti upoznat sa sva tri kriterija za određenu situaciju.

Ovisno kojim negativnim postupcima je izložena žrtva možemo govoriti o različitim oblicima vršnjačkog nasilja. Vršnjačko nasilje možemo podijeliti na direktno i indirektno (Bauman i Del Rio, 2006). Keresteš (2004) objašnjava da se direktni oblici agresivnosti odnose na ponašanja kojima agresor nanosi štetu ili povredu žrtvi u izravnom kontaktu „licem u lice“. Najčešća podjela direktnog vršnjačkog nasilja je na fizičko i verbalno (Sesar, 2011). Fizičko nasilje podrazumijeva ponašanja poput guranja, udaranja i ozljeđivanja, a verbalno nasilje podrazumijeva vrijeđanje, ponižavanje, ismijavanje i sl. Indirektni oblici agresivnosti se pritom odnose na posredna ponašanja, npr. ugrožavanjem socijalnih odnosa žrtve. S obzirom da se ugrožavaju ili nastoje ugroziti socijalni odnosi žrtve, takve oblike agresivnosti nazivamo i odnosnom ili relacijskom agresijom (Keresteš, 2004). Indirektno vršnjačko nasilje obuhvaća ponašanja poput isključivanja pojedinca iz grupe vršnjaka ili narušavanja tuđeg ugleda. Sve češće se navodi kao oblik vršnjačkog nasilja i elektronsko nasilje (engl. *cyberbullying*), koje se vrši posredstvom suvremenih tehnologija poput mobitela ili računala putem društvenih mreža, poruka i sl. (Reić Ercegovac, 2016). U naše istraživanje uključili smo fizičku, verbalnu i indirektnu vrstu vršnjačkog nasilja.

Uvjerenja nastavnika o vršnjačkom nasilju

Vršnjačko nasilje ovisi o raznim kontekstualnim faktorima kao što su roditeljska podrška, emocionalna toplina i reakcije nastavnika, školska klima i prevencija na razini škole (Dolački i Ljubin Golub, 2015). Sastavni dio djetetova života i odrastanja je škola, u kojoj provodi značajan dio vremena. Škola je mjesto gdje se odvijaju mnoga agresivna i nasilnička ponašanja, a uz to je i ustanova koja bi trebala biti vodeći nositelj programa namijenjenih smanjivanju i sprečavanju takvih oblika ponašanja (Teglasi i Rothman, 2001). Istraživanja pokazuju da tijekom osnovnoškolske dobi dolazi do porasta u učestalosti doživljenog nasilnog ponašanja, pri čemu je najučestalije u završnim razredima osnovne škole i nižim razredima srednje škole, nakon čega slijedi pad (Velki i Kuterovac Jagodić, 2014). Varijable vezane uz školu značajne su odrednice vršnjačkog nasilja i povezane su s doživljenim vršnjačkim nasiljem. Pritom su neke od varijabli povezanih s nasilničkim ponašanjem u školi

nekonzistentno upravljanje disciplinom u razredu, percipirana nepravедnost i slaba jasnoća pravila te loša suradnja nastavnika i školske uprave (Gottfredson, 2005). Odrasli svojom pravovremenom i konzistentnom reakcijom na nasilnička ponašanja predstavljaju model ponašanja učenicima kako je potrebno reagirati na svaki oblik nasilja, čime promiču nultu toleranciju na nasilje, što je ključno u smanjenju nasilnog ponašanja (Reić Ercegovac, 2016).

Odrasle osobe s kojima učenici provode najviše vremena u školi su upravo nastavnici. Pepler i sur. (1994) navode kako nastavnici vjerojatno nisu posve svjesni stupnja u kojem se vršnjačko nasilje odvija u školi jer dok je 85% nastavnika izvijestilo da reagiraju uvijek ili često, samo 35% učenika iznosi da nastavnici reagiraju u slučaju vršnjačkog nasilja. Istraživanja ukazuju na to da je percepcija učenika o uvjerenjima nastavnika o vršnjačkom nasilju povezana sa stupnjem vršnjačkog nasilja u školi (Menesini i Salmivalli, 2017; Troop-Gordon i Ladd, 2015). Prema Garner (2017), nastavnici kroz pokušaj ili nedostatak interveniranja u slučaju nasilja stvaraju normu koja može sprječavati ili poticati vršnjačko nasilje. Troop-Gordon i Ladd (2015) navode kako će oni nastavnici koji doživljavaju vršnjačko nasilje kao normativan proces u odrastanju manje vjerojatno reagirati na uočeno nasilno ponašanje te će vjerojatnije imati pasivne strategije rješavanja nasilja. Kod nastavnika koji doživljavaju nasilničko ponašanje manje agresivnim i ozbiljnim manja je vjerojatnost da će intervenirati u slučaju takvog ponašanja te je vjerojatnije da će biti pasivni i neučinkoviti u rješavanju takvog ponašanja (Craig i sur., 2011). Dodatno, s obzirom da nastavnici predstavljaju model ponašanja učenicima kod reagiranja na nasilno ponašanje, izostanak reakcije se može shvatiti kao poruka da je nasilje prihvatljivo i da će proći bez posljedica.

Neka istraživanja pokazuju da nastavnici drukčije procjenjuju stupanj ozbiljnosti vršnjačkog nasilja ovisno o vrsti nasilja. Bauman i Del Rio (2006) na uzorku budućih nastavnika utvrđuju da se indirektno ili relacijsko nasilje procjenjuje manje ozbiljno i štetno od verbalnog i fizičkog vršnjačkog nasilja. Keresteš (2004) utvrđuje da nastavnice procjenjuju ozbiljnijima i agresivnijima direktna agresivna ponašanja od indirektnih. Pritom smatraju kako su žrtve indirektnih agresivnih ponašanja manje povrijeđene i manje su spremne intervenirati u tim situacijama. Međutim, istraživanja ne potvrđuju takva uvjerenja nastavnica jer je relacijsko nasilje više povezano s emocionalnim poteškoćama od fizičkog

nasilja, što može biti praćeno sa socijalnom i psihološkom neprilagođenosti te depresijom u odrasloj dobi (npr. Olweus, 1993). Razne individualne karakteristike nastavnika mogu utjecati na njihova uvjerenja prema vršnjačkom nasilju. Tako se u nekim istraživanjima (Craig i sur., 2000a; Craig i sur., 2011) pokazalo da je rod nastavnika povezan s reakcijama na vršnjačko nasilje u školi. Nastavnice su manje sklone tolerirati nasilno ponašanje od nastavnika te nastavnice izražavaju negativnije stavove prema vršnjačkom nasilju. Raj i sur. (2005) su utvrdili na uzorku budućih nastavnika da buduće nastavnice pokazuju veću zabrinutost za vršnjačko nasilje i stavljaju veću odgovornost na sebe i školski sustav u rješavanju problema vršnjačkog nasilja u odnosu na buduće nastavnike.

Što se tiče roda učenika, Olweus (1997) navodi da su dječaci češće počinitelji nasilja nego djevojke, pri čemu su dječaci i nešto češće žrtve nasilja. Veza roda učenika i nasilja je složena i iako je direktno nasilje prisutnije kod mladića, ne treba zanemariti da je prisutno i kod djevojaka. Pritom navodi da djevojke nešto češće od mladića sudjeluju u suptilnijim i indirektnim oblicima nasilja poput širenja glasina, namjernog isključivanja iz vršnjačkih grupa, manipuliranjem odnosa i sl. Rezultati istraživanja Vaillancourt i sur. (2021) ukazuju na to da su djevojke češće odgovorile da su izložene vršnjačkom nasilju nego dječaci te da su dječaci češće odgovorili da su bili počinitelji nasilja prema drugim učenicima nego djevojke.

Ispitati značaj rodnih razlika u nasilničkom ponašanju potrebno je kod ispitivanja nastavničkih stavova i uvjerenja prema vršnjačkom nasilju (Keresteš, 2004). Ipak, Keresteš (2004) u istraživanju procjena nastavnica o stupnju agresivnosti nasilnog ponašanja i spremnosti na intervenciju ovisno o rodu počinitelja i žrtve na temelju eksperimentalnog nacrta pomoću vinjeta zaključuje kako rod počinitelja i žrtve niti u jednoj kombinaciji nije utjecao na procjene nastavnica. Nalazi istraživanja o tome na koji način rod počinitelja i žrtve utječu na nastavničke procjene nisu konzistentni. Tako Birkinshaw i Eslea (1998) dobivaju nešto drukčije rezultate ispitujući stavove nastavnika prema vršnjačkom nasilju ovisno o tome je li dječak bio nasilan prema djevojčici ili djevojčica prema dječaku. Ista nasilna ponašanja u kojima su dječaci bili počinitelji nasilja prema djevojčicama nastavnici su procjenjivali više agresivnima od onih ponašanja u kojima su djevojčice bile nasilne prema

dječacima. Recentnija istraživanja ipak pokazuju da će nastavnici vjerojatnije nasilje među dječacima smatrati normativnijim te da će umanjivati potencijalnu štetu nastalu za dječaka nego za djevojčicu (Garner, 2017).

Uloga empatije nastavnika u situacijama vršnjačkog nasilja

Keresteš (2004) navodi da bi u budućim istraživanjima od individualnih karakteristika nastavnika valjalo ispitati i ulogu stupnja empatije u objašnjenju stavova o nasilničkom ponašanju. I Tettegah i Anderson (2007) navode da nedostaje takvih istraživanja koja ispituju ulogu empatije kod nastavnika i budućih nastavnika. Novija istraživanja ukazuju da je empatija nastavnika važan faktor u stvaranju i održavanju pozitivne školske klime koja može dovesti do prevencije vršnjačkog nasilja (Murphy i sur., 2018). Craig i sur. (2000a) navode da su oni nastavnici koji su pokazali veći stupanj empatije prema drugima vjerojatnije identificirali vršnjačko nasilje, prijavili ga i intervenirali u takvoj situaciji.

Empatija se može definirati kao sposobnost prepoznavanja, razumijevanja i reagiranja na tuđu nevolju određenim ponašanjem povezanim s emocijama koje je slično onome što druga osoba doživljava ili što se očekuje da osoba vjerojatno osjeća u određenoj situaciji (Eisenberg i sur., 2006). Empatiju nastavnika Tettegah i Anderson (2007) definiraju kao sposobnost izražavanja zabrinutosti i zauzimanja perspektive učenika te navode da uključuje kognitivne i afektivne domene empatije. Da empatiju možemo promatrati kao multidimenzionalni konstrukt smatra i Davis (1980) te navodi četiri dimenzije empatije: preuzimanje perspektive drugih i identificiranje s imaginarnim likovima kao dio kognitivne domene te empatične brige i osobnu uznemirenost kao dio afektivne domene. Dimenziju preuzimanja perspektive drugih opisuje kao spontane pokušaje usvajanja perspektiva drugih ljudi i sagledavanje iz točke gledišta drugih osoba. Dimenziju identificiranja s imaginarnim likovima koju naziva i dimenzijom fantazije opisuje kao identificiranje osobe s likovima u romanima, filmovima i drugim izmišljenim situacijama. Dimenzija empatične brige odnosi se na osjećaje topline, suosjećanja i brige za druge, dok se osobna uznemirenost odnosi na osobne osjećaje tjeskobe i nelagode koja proizlazi iz promatranja tuđeg negativnog iskustva. Prema Craig i sur. (2000a) žene postižu više rezultate na mjerama empatije u odnosu na muškarce.

Murphy i sur. (2018) objašnjavaju kako bi navedene dimenzije empatije mogle imati veze s uvjerenjima i reakcijama nastavnika na vršnjačko nasilje. Navode da je izraženi preuzimanje perspektive drugih važan faktor u prevenciji nasilja jer omogućuje nastavnicima da preuzmu perspektivu i žrtve i počinitelja i donesu zaključak vezan uz tu situaciju. Iako se radi o dva odvojena konstrukta, kod dimenzije identificiranja s imaginarnim likovima smatraju da postoje sličnosti s dimenzijom preuzimanja perspektive drugih, ali da nije tako jasna situacija s obzirom da se dimenzija odnosi isključivo na imaginarne likove. Autori dalje navode da je dimenzija empatičnih briga također važna jer veća izraženost znači da će nastavnici dovoljno brinuti da bi shvatili situaciju vršnjačkog nasilja kao nešto što je vrijedno njihove intervencije. Za posljednju dimenziju osobne uznemirenosti autori navode da je niže izražena osobna uznemirenost neophodna za interveniranje u situacijama vršnjačkog nasilja, jer visoku izraženost osobne uznemirenosti predstavljaju emocije koje ometaju pomaganje drugima u stresnim situacijama.

S obzirom da nam recentna istraživanja pokazuju da je vršnjačko nasilje ozbiljan problem u velikom broju zemalja (Inchely i sur., 2020) te da vršnjačko nasilje može ostaviti brojne trajne negativne posljedice za žrtve i počinitelje (Moore i sur., 2017), tema vršnjačkog nasilja je aktualan problem današnjeg društva. Kako istraživanja pokazuju da nastavnici svojim uvjerenjima o vršnjačkom nasilju mogu doprinijeti smanjenju ili povećanju vršnjačkog nasilja u školi (Troop-Gordon i Ladd, 2015), važno je poznavati na koji način njihova uvjerenja mogu utjecati na vjerojatnost donošenja odluke o interveniranju. Nastavnici i nastavnice razlikuju se u svojim uvjerenjima o vršnjačkom nasilju (Raj i sur., 2005) te je stoga potrebno u obzir uzeti i rodne razlike nastavnika. Izgleda da istraživanja nisu konzistentna oko toga na koji način rod počinitelja i žrtve utječe na uvjerenja nastavnika. Primjerice u istraživanju koje je provela Keresteš (2004) na uzorku nastavnica rod počinitelja i žrtve nije utjecao na njihove procjene, a prema Garner (2017) očekivalo bi se da nastavnici neovisno o rodu umanjuju ozbiljnost nasilja među dječacima. Prema Craig i sur. (2000b), rezultati istraživanja ukazuju na to da se u dječjoj i ranoj adolescenciji nasilje češće provodi nad pripadnicima istog roda nego suprotnoga. Stoga su u ovom istraživanju analizirane situacije vršnjačkog nasilja žrtava i počinitelja istog roda, odnosno kada su žrtva i nasilnik

muškog roda ili kada su žrtva i nasilnik oboje ženskog roda. Osim uvjerenja nastavnika, prema Murphy i sur. (2018) empatija nastavnika mogla bi imati važnu ulogu u reakcijama na vršnjačko nasilje. Tettegah i Anderson (2007) smatraju važnim da osobe i prije nego postanu nastavnici razviju i pokažu određen stupanj empatije. Budući nastavnici, tj. studenti nastavničkog usmjerenja koji čine uzorak ovog istraživanja, uskoro će stupiti u svijet rada te podaci dobiveni ovim istraživanjem mogu biti vrijedni za bolje razumijevanje kontekstualnih i individualnih činitelja budućih nastavnika povezanih s vršnjačkim nasiljem u školi.

Cilj istraživanja

Cilj ovog istraživanja je ispitati ulogu roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika u procjenama stupnja agresivnosti ponašanja učenika i u procjenama vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja u školi. Također, ovim smo istraživanjem željeli ispitati ulogu stupnja empatije budućih nastavnika i procjene stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja u predviđanju vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja.

Problemi i hipoteze

S obzirom na cilj istraživanja postavljeni su sljedeći problemi i hipoteze:

Problem 1: Ispitati utjecaj roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika na procjene stupnja agresivnosti ponašanja u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi.

Hipoteza 1: U hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi kada su opisani žrtva i nasilnik ženskog roda studenti nastavničkog usmjerenja procjenjivat će takva ponašanja agresivnijim u odnosu na ponašanja u kojima su žrtva i nasilnik muškog roda.

Hipoteza 2: Studentice nastavničkog usmjerenja procjenjivat će ponašanja u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi agresivnijima u odnosu na sudionike muškog roda.

Hipoteza 3: Za procjenu stupnja agresivnosti ponašanja u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi ne očekujemo statistički značajnu interakciju između roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika.

Problem 2: Ispitati utjecaj roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda sudionika na procjene vjerojatnosti intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi.

Hipoteza 4: U hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi kada su žrtva i nasilnik ženskog roda sudionici će procijeniti veću vjerojatnost vlastite intervencije u odnosu na situacije u kojima su žrtva i nasilnik muškog roda.

Hipoteza 5: Studentice nastavnčkog usmjerenja procjenjivat će statistički značajno veću vjerojatnost vlastite intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi u odnosu na sudionike muškog roda.

Hipoteza 6: Za procjenu vjerojatnosti intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi ne očekujemo statistički značajnu interakciju između roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika.

Problem 3: Ispitati ulogu dimenzija empatije (preuzimanje perspektive drugog, identificiranje s imaginarnim likovima, empatične brige i osobna uznemirenost) te procjene stupnja agresivnosti ponašanja u predviđanju procjene vjerojatnosti intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi.

Hipoteza 7: Rezultati na dimenzijama empatije (preuzimanje perspektive drugog, identificiranje s imaginarnim likovima i empatične brige) te procjena agresivnosti nasilnog ponašanja imat će značajan pozitivan samostalni doprinos, dok će dimenzija empatije osobne uznemirenosti imati negativan samostalni doprinos kod predviđanja procjene vjerojatnosti intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi. Procjena stupnja agresivnosti ponašanja uvrštena u drugom koraku objašnjavat će značajan postotak varijance procjene vjerojatnosti intervencije povrh rezultata na dimenzijama empatije.

Metoda

U istraživanju koje je provedeno online korištena je kombinacija simulacijskog eksperimentalnog i asocijacijskog nacrta. Simulacijski eksperimentalni nacrt 2x2 sastojao se od šest vinjeta u kojima su opisani različiti primjeri više vrsta vršnjačkog nasilja. Jedna nezavisna varijabla je rod žrtve i počinitelja nasilja. Sudionici istraživanja po slučaju su bili

raspoređeni u eksperimentalne situacije u kojima su svi primjeri vršnjačkog nasilja u vinjetama opisivali žrtvu i počinitelja muškog roda ili žrtvu i počinitelja nasilja ženskog roda. Druga nezavisna varijabla bila je rod procjenjivača, odnosno rod studenata nastavničkog usmjerenja ili budućih nastavnika. Zavisna varijabla bila je procjena vjerojatnosti intervencije kada bi kao budući nastavnici svjedočili opisanim hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi. Također, sudionici su procjenjivali agresivnost opisanih ponašanja. Asocijacijski dio istraživanja odnosi se na ispitivanje stupnja empatije sudionika na četiri nezavisne dimenzije: preuzimanje perspektive drugog, identificiranje s imaginarnim likovima, empatične brige i osobna uznemirenost. Pri tome je analizirana uloga stupnja empatije u previđanju vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja.

Sudionici

Tablica 1

Deskriptivni podaci raspodjele sudionika prema području i godini studija (N=256)

		N_Z	% $_Z$	N_M	% $_M$	N	%
Područje studija	Biomedicina i zdravstvo	4	2	1	1.9	5	2
	Društvene znanosti	53	26.4	8	14.8	61	23.8
	Humanističke znanosti	72	35.8	8	14.8	80	31.3
	Interdisciplinarna područja znanosti	10	5	11	20.4	21	8.2
	Prirodne znanosti	55	27.4	20	37	75	29.3
	Tehničke znanosti	7	3.5	5	9.3	13	5.1
	Umjetničko područje	0	0	1	1.9	1	0.4
Godina studija	1. godina preddiplomskog ili integriranog studija	30	14.9	8	14.8	39	15.2
	2. godina preddiplomskog ili integriranog studija	19	9.5	8	14.8	27	10.5
	3. godina preddiplomskog ili integriranog studija	24	11.9	11	20.4	35	13.7
	1. godina diplomskog ili 4. godina integriranog studija	48	23.9	10	18.5	58	22.7
	2. godina diplomskog ili 5. godina integriranog studija	72	35.8	15	27.8	87	34
	Apsolventska godina	8	4	2	3.7	10	3.9

Legenda: N_Z – broj sudionika ženskog roda, N_M – broj sudionika muškog roda, N – broj sudionika

U istraživanju je sudjelovalo 256 studenata nastavničkih usmjerenja na različitim studijima u Republici Hrvatskoj. Od toga je bilo 201 (78.5%) studentica, 54 (21.1%) studenata, a jedan sudionik se nije izjasnio o rodu. Prosječna dob sudionika iznosila je 22.6 godina ($SD = 2.62$), a raspon dobi se kretao od 18 do 39 godina. U prvoj eksperimentalnoj

situaciji (vinjete u kojima su žrtve i počinitelji nasilja muškog roda) uzorak se sastojao od 133 studenata (79.7% žena). U drugoj, odvojenoj eksperimentalnoj situaciji (vinjete u kojima su žrtve i počinitelji nasilja ženskog roda) uzorak se sastojao od 123 studenata (77.2% žena).

U tablici 1. prikazani su deskriptivni podaci za raspodjelu sudionika ovisno o području i godini studija. Gotovo dvije trećine, odnosno 63.7% sudionika, navelo je da trenutno pohađa kolegije o nastavničkim kompetencijama ili da još nisu položili sve potrebne kolegije, 28.1% da još nisu započeli pohađati kolegije o nastavničkim kompetencijama, a 8.2% sudionika navodi da je položilo sve potrebne kolegije o nastavničkim kompetencijama.

Instrumenti

Sociodemografski podaci

Sudionici istraživanja mogli su označiti jesu li: žena, muškarac ili se ne žele izjasniti. Prikupljeni su podaci koliko sudionici imaju godina, koje je područje njihovog studijskog programa te trenutna razina i godina studija kojeg pohađaju.

Vinjete s opisanim različitim primjerima vršnjačkog nasilja

Upitnik o percepciji vršnjačkog nasilja u školi sastavljen je za potrebe ovog istraživanja po uzoru na istraživanja stavova prema vršnjačkom nasilju (Bauman i Del Rio, 2006; Keresteš, 2004; Yoon i Kerber, 2003). Osmišljeno je šest vinjeta koje opisuju različite situacije tri vrste vršnjačkog nasilja u školi u kojima su žrtva i počinitelj nasilja muškog roda (Prilog 1) te šest vinjeta u kojima su žrtva i počinitelj nasilja ženskog roda (Prilog 2). Pritom su se koristila ona muška imena koja imaju svoju inačicu u ženskom rodu i obrnuto. Za primjere nasilnog ponašanja odabrani su neki od najčešće korištenih negativnih postupaka u istraživanjima nasilja među djecom u školi (Baldry, 2002; Wolke i sur., 2001; Salmivalli, Kaukiainen i Lagerspetz, 2000; Piskin, 2002; prema Šimić, 2004). U dvije vinjete opisano je fizičko nasilje (podmetanje noge, udarac rukom), u dvije verbalno nasilje (psovanje i prijetnje, ruganje i nazivanje pogrdnim imenima) te u dvije indirektno nasilje (nagovaranje drugih učenika da se neki učenik isključi iz grupe, ogovaranje i govorenje negativnih stvari o nekome). U svakoj vinjeti koja opisuje vršnjačko nasilje naglašeno je da to nije prvi put da je nastavnik primijetio takvo ponašanje počinitelja prema žrtvi. Time je dana informacija da

takvo postupanje počinitelja prema žrtvi traje duže vrijeme čime se htjelo postići da se takvo ponašanje ne shvati kao pojedinačni agresivni čin već kao oblik vršnjačkog nasilja. Nakon svake vinjete postavljena su pitanja u kojima su nastavnici trebali procijeniti stupanj agresivnosti opisanog ponašanja i označiti koliko je vjerojatno da bi intervenirali u opisanoj hipotetskoj situaciji vršnjačkog nasilja u školi.

Procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja

Stupanj agresivnosti su budući nastavnici po uzoru na Keresteš (2004) procjenjivali na ljestvici od četiri stupnja, pri čemu je 1 značilo da uopće nije agresivno, a 4 da je ponašanje izrazito agresivno. Na procjenama stupnja agresivnosti provedena je analiza glavnih komponenata uz Varimax rotaciju. Cilj je bio utvrditi latentnu strukturu procjena budućih nastavnika, odnosno odrediti koje vrste vršnjačkog nasilja budući nastavnici razlikuju.

Kod procjene agresivnosti nasilnog ponašanja iz šest specifičnih primjera vršnjačkog nasilja izlučena su dva značajna faktora po Guttman-Kaiserovom kriteriju. S obzirom da su dobivena dva faktora, a ne očekivana 3 faktora (fizičko, verbalno i indirektno nasilje), provjereno je mogu li se po uzoru na istraživanje Keresteš (2004) dobivena dva faktora interpretirati kao direktno i indirektno vršnjačko nasilje, iako niti dvofaktorska struktura u tom istraživanju nije bila posve čista. Pritom bi direktno nasilje uključivalo fizičko i verbalno nasilje. Međutim, analizom faktorske strukture (Prilog 3) nisu se mogla interpretirati dva dobivena faktora kao očekivani faktori direktnog i indirektnog nasilja.

Svojstvena vrijednost prvog faktora za procjenu agresivnosti vršnjačkog nasilja iznosila je 2.10, a drugog faktora 1.08. Iz navedene vrijednosti vidi se da je drugi faktor jedva prešao granicu statističke značajnosti po Guttman-Kaiserovom kriteriju te je odlučeno da se daljnje analize provode samo sa zadanim jednim faktorom. Povezanosti manifestnih varijabli, odnosno procjena agresivnosti na svih šest vinjeta sa zadržanim jednim faktorom pokazale su se srednje visokima (tablica 2). Stoga u ovom istraživanju nije korištena mjera procjene agresivnosti za različite oblike nasilja, već je kompozitni rezultat formiran na način da je izračunata prosječna vrijednost procjena agresivnosti svih vinjeta, a ne samo nekih vinjeta za specifične vrste nasilja. S ovim načinom formiranja kompozitnog rezultata u

istraživanju se stoga govori o procjeni stupnja agresivnosti općenito nasilnih ponašanja. Taj faktor objasnio je 34.93% varijance procjene agresivnosti nasilnog ponašanja.

Cronbachov alpha koeficijent pouzdanosti za procjenu stupnja agresivnosti ponašanja u ovom istraživanju iznosi .61, što je niska razina pouzdanosti. Međutim tako formirana mjera ima unutarnju konzistenciju sličnu dobivenom koeficijentu od .65 u istraživanju Yoon i Kerber (2003).

Tablica 2

Povezanost manifestnih varijabli procjena agresivnosti nasilnog ponašanja s jednim zadanim faktorom procjene agresivnosti vršnjačkog nasilja te povezanost procjena vjerojatnosti intervencije u slučaju nasilnog ponašanja s jednim zadanim faktorom procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja (N=256)

	Procjena agresivnosti vršnjačkog nasilja	Procjena vjerojatnosti intervencije
FN1 – podmetanje noge	.62**	.48**
FN2 – udarac rukom	.47**	.57**
VN1 – psovanje i prijetnje	.47**	.67**
VN2 – ruganje i nazivanje pogrđnim imenima	.56**	.62**
IN1 – nagovaranje da se isključi iz grupe	.71**	.65**
IN2 – ogovaranje i govorenje negativnih stvari	.65**	.56**

Legenda: FN – vinjete s opisom fizičkog nasilja, VN – vinjete s opisom verbalnog nasilja, IN – vinjete s opisom indirektnog nasilja, ** – $p < .01$

Procjena vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja

Stupanj vjerojatnosti za intervencijom po uzoru na Keresteš (2004) označavao se u 4 stupnja, a 1 je značilo da uopće nije vjerojatno i 4 da je vrlo vjerojatno da bi intervenirali u opisanoj situaciji nasilja. Kao i kod procjene agresivnosti nasilnog ponašanja analizom glavnih komponenata uz Varimax rotaciju dobivena faktorska struktura (Prilog 4) ukazuje na dva neinterpretabilna faktora koja se ne mogu odnositi na direktno i indirektno vršnjačko nasilje. Svojstvena vrijednost prvog faktora za procjenu vjerojatnosti intervencije iznosila je 2.12, a drugog faktora 1.07 i također je jedva prelazila granicu statističke značajnosti po Guttman-Kaiserovom kriteriju. Stoga je i u ovoj situaciji odlučeno zadržati jedan faktor s kojim su procjene vjerojatnosti na svih šest vinjeta pokazale srednje visoke povezanosti (tablica 2) te je taj faktor objasnio 35.35% varijance procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja. Kompozitni rezultat formiran je kao prosječna vrijednost šest

procjena vjerojatnosti intervencije u slučaju hipotetskih situacija vršnjačkog nasilja. Dobivena je niža unutrašnja konzistencija te Cronbach α koeficijent iznosi .63, ali je u skladu s dobivenom vrijednosti koeficijenta Yoon i Kerbera (2003) koja je iznosila .62 za procjenu vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja.

Indeks interpersonalne reaktivnosti (IRI; Davis, 1980)

Korištena je skraćena verzija upitnika *Indeks interpersonalne reaktivnosti* prevedena na hrvatski jezik (Pokrajac, 1993; prema Brdar i Pokrajac-Bulian, 1993) koja je umjesto originalne skale od ukupno 28 čestica sadržavala 22 čestice. Skala je podijeljena na četiri subskele koje su mjere četiri nezavisne dimenzije empatije. Preuzimanje perspektive drugog i identificiranje s imaginarnim likovima mjere kognitivni aspekt empatije, a subskele empatične brige i osobne uznemirenosti mjere emocionalni aspekt empatije. Prva dimenzija empatije *preuzimanje perspektive drugog* sadrži pet čestica, a česticama se procjenjuju spontani pokušaji preuzimanja tuđe perspektive (Npr. „Kad sam uzrujan zbog nekoga, obično se pokušavam staviti na njegovo mjesto.“). Druga dimenzija, *identificiranje s imaginarnim likovima*, sadrži šest čestica, a mjeri tendenciju osobe da se identificira s imaginarnim likovima (Npr. „Kad čitam zanimljivu priču ili roman, zamišljam kako bih se osjećao da se događaji iz priče dešavaju meni.“). Dimenzija *empatične brige* sadrži šest čestica i odnosi se na osjećaje pojedinca koji su vezani za suosjećanje i brigu koja se proživljava za druge osobe koje doživljavaju neku emociju (Npr. „Često sam zabrinut za ljude koji su manje sretni od mene.“). Dimenzija *osobne uznemirenosti* sadrži pet čestica i označava u kojoj mjeri osoba osjeća nelagodu ili zabrinutost u napetim interpersonalnim situacijama (Npr. „Plašim se kad se nalazim u napetim emocionalnim situacijama.“).

Sudionici na skali Likertovog tipa od 1 do 5 procjenjuju koliko se navedene tvrdnje odnose na njihova mišljenja i osjećaje u različitim situacijama. Pritom broj 1 označava „uopće se ne odnosi na mene“, a broj 5 označava „u potpunosti se odnosi na mene“. Ukupan rezultat formira se na način da se zbroje bodovi na pojedinim subskalama, a neke tvrdnje potrebno je prethodno rekodirati i bodovati obrnuto. Veći rezultat na svim subskalama označava i veći stupanj te dimenzije empatije.

Indeks interpersonalne reaktivnosti validiran je na raznim uzorcima, kliničkim i nekliničkim (Jolliffe i Farrington, 2004; Mullins-Nelson i sur., 2006; Rankin i sur., 2005; prema Sokić, 2017). U istraživanju Sokić (2017) na hrvatskom uzorku sudionika koeficijenti pouzdanosti na pojedinim dimenzijama empatije iznosili su: .71 za subskalu preuzimanja perspektive drugog, .77 za subskalu identificiranja s imaginarnim likovima, .77 za subskalu empatične brige i .77 za subskalu osobne uznemirenosti. U istraživanju Wertag i Hanzec (2016) na hrvatskom uzorku dobiveni su nešto niži koeficijenti pouzdanosti i to za preuzimanje perspektive drugog .55, a za empatičnu brigu .67. U ovom istraživanju Cronbachov α koeficijent za *preuzimanje perspektive drugih* iznosi .79, *identificiranje s imaginarnim likovima* .82, *za empatične brige* .62 te *za osobnu uznemirenost* .80. Tri od četiri subskala imaju pouzdanosti unutarnje konzistencije u skladu s istraživanjem Sokić (2017), dok je za subskalu empatične brige ta pouzdanost zadovoljavajuća, ali nešto niža i bliža vrijednosti dobivenoj u istraživanju Wertag i Hanzec (2016). Pritom su očekivano žene u našem istraživanju na dimenzijama empatije postizale statistički značajno više rezultate od muškaraca, osim na dimenziji osobne uznemirenosti gdje nije bilo značajnih razlika.

Postupak

Prikupljanje podataka započelo je 14. prosinca 2021. te završilo 25. siječnja 2022. Sudionici su prikupljeni metodom snježne grude te je uzorak prigodan. Svi podaci prikupljeni su online pomoću Google Forms platforme. Poziv za sudjelovanjem u istraživanju upućen je u razne studentske Facebook grupe pri čemu je pridana posebna pažnja tome da budu zahvaćene grupe studenata iz različitih dijelova Hrvatske te različitih područja studijskih programa. Također, poziv za sudjelovanjem podijeljen je i na nekoliko službenih stranica različitih fakulteta te putem mail lista studenata nastavničkog usmjerenja.

Upitnik je bio namijenjen populaciji studenata nastavničkih usmjerenja na području Republike Hrvatske ili onim studentima koji jednog dana planiraju biti nastavnici. Ispunjavanje upitnika trajalo je oko 10 minuta. U uputi prije samog ispunjavanja upitnika sudionike se informiralo o temi istraživanja, vremenu trajanja ispunjavanja, anonimnosti prikupljanja podataka te da mogu odustati u bilo kojem trenutku, a posebno je istaknuto tko sve čini traženu populaciju za ispunjavanje upitnika.

Prvi dio upitnika sadržavao je sociodemografska pitanja. Nakon tog dijela sudionicima je dana uputa da zamisle da su nastavnici predmeta koji sada studiraju, a ako studiraju na dvopredmetnom studiju da odaberu jedan od ta dva predmeta. Sudionici su trebali odabrati smatraju li da je vjerojatnije da će biti zaposleni u osnovnoj ili srednjoj školi. Ako se nisu mogli odlučiti između osnovne i srednje škole, u uputi su bili zamoljeni da odaberu jednu od te dvije opcije s obzirom da će trebati zamisliti da rade u toj vrsti škole kao predmetni nastavnici. Zatim je prikazano šest vinjeta slučajnim redoslijedom te je u svakoj vinjeti bio opisan jedan oblik vršnjačkog nasilja koji je uobičajen za učenike. U dvije vinjete opisano je fizičko nasilje, u dvije verbalno nasilje te u dvije indirektno nasilje.

Konstruirana su dva oblika upitnika: upitnici u kojima su i žrtve i počinitelji nasilja dječaci (MM) te upitnici u kojima su i žrtve i počinitelji nasilja djevojčice (ŽŽ). Sudionici su po slučaju dobili samo jedan oblik upitnika na ispunjavanje. To je provedeno na način da je u programskom jeziku JavaScript izvedeno usmjeravanje po slučaju na pojedinu verziju upitnika u Google Formsu kada bi sudionici aktivirali poveznicu koju su dobili. Nakon svake pročitane vinjete sudionici su procjenjivali stupanj agresivnosti navedenog ponašanja i koliko je vjerojatno da bi intervenirali u situaciji vršnjačkog nasilja ako bi svjedočili takvom ponašanju u ulozi nastavnika. Zatim je bilo još potrebno ispuniti Indeks interpersonalne reaktivnosti pomoću kojeg su studenti na četiri nezavisne dimenzije procjenjivali svoj stupanj empatije.

Rezultati

Deskriptivni podaci

U tablici 3 prikazani su deskriptivni i statistički pokazatelji za sve instrumente i procjene korištene u ovom istraživanju. U prvom koraku obrade podataka provjereno je Kolmogorov-Smirnovljevim testom odstupaju li statistički značajno skale ili procjene od normalne distribucije. Pokazalo se da sve skale ili procjene statistički značajno odstupaju od normalne distribucije, ali s obzirom da je ovaj test osjetljiv na veličinu uzorka te kod velikih uzoraka i manja odstupanja od normaliteta procjenjuje statistički značajnima, izračunati su dodatno i koeficijenti asimetričnosti i kurtičnosti distribucija. Na ozbiljnije narušenu

normalnost distribucije ukazuju vrijednosti koeficijenata asimetričnosti ako su veće od 3 i koeficijenta kurtičnosti ako su veće od 10, a vrijednosti u rasponu ± 1 smatraju se blagim odstupanjima od normalnosti (Kline, 2011). Vrijednost koeficijenata asimetričnosti i kurtičnosti za *Skalu preuzimanja perspektive drugog*, *Skalu identificiranja s imaginarnim likovima*, *Skalu empatične brige*, *Skalu osobne uznemirenosti te procjenu agresivnosti ponašanja* nalazi se unutar intervala $|1|$, a to ukazuje da odstupanja od normalne distribucije nisu velika. Korištenjem standardne pogreške koeficijenta asimetričnosti i kurtičnosti određen je 99%-tni interval pouzdanosti za *procjenu vjerojatnosti intervencije u situaciji nasilja*. Interval pouzdanosti za koeficijent asimetričnosti nalazi se u intervalu od -1.71 do -0.92 ($SD_{Y_I}=0.152$), a koeficijent kurtičnosti od 0.28 do 1.84 ($SD_K=.303$). S obzirom da je intervalom zahvaćena vrijednost 1 zaključuje se da odstupanja od normaliteta nisu velika. Prema navedenim kriterijima normalnost distribucije ipak nije ozbiljnije narušena pa su u daljnjoj analizi korišteni parametrijski testovi.

Tablica 3

Prikaz deskriptivnih podataka i rezultata na testovima normalnosti distribucija (N=256)

	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>Min.</i>	<i>Max.</i>	<i>Y_I</i>	<i>K</i>	<i>D</i>
Skala preuzimanja perspektive drugog	20.13	3.148	10	25	-0.488	0.266	0.079**
Skala identificiranja s imaginarnim likovima	22.04	4.753	9	30	-0.480	-0.448	0.087**
Skala empatične brige	23.16	3.96	11	30	-0.488	-0.056	0.100**
Skala osobne uznemirenosti	16.13	3.872	5	24	-0.368	-0.133	0.078**
Procjena agresivnosti ponašanja	3.40	0.389	2.33	4	-0.388	-0.471	0.128**
Procjena vjerojatnosti intervencije u situaciji nasilja	3.77	0.293	2.67	4	-1.314	1.057	0.255**

Legenda: *N* – broj sudionika, *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *Min.* – minimalna vrijednost, *Max.* – maksimalna vrijednost, *Y_I* – koeficijent asimetričnosti, *K* – koeficijent kurtičnosti, *D* – rezultat Kolmogorov-Smirnovljevog testa, ** – $p < .01$

Prije provedbe daljnjih analiza provjereno je postoje li neke razlike između dvije skupine sudionika koji su ispunjavali dva različita oblika upitnika s obzirom na to jesu li zamišljali da rade u osnovnoj ili srednjoj školi. Sudionici koji su odabrali osnovnu ili srednju

školu nisu se razlikovali niti na jednoj od ispitivanih varijabli. S obzirom da statistički značajnih razlika nije bilo, a pitanje odabira osnovne ili srednje škole nije bio dio cilja ovog istraživanja, u daljnjim analizama nije kontroliran utjecaj tog odabira sudionika.

Uloga roda počinitelja i žrtve te roda budućih nastavnika u procjenama stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja

Složenom analizom varijance za nezavisne uzorke, provjerena je statistička značajnost razlika u procjenama agresivnosti nasilnog ponašanja ovisno o rodu počinitelja i žrtve te rodu budućih nastavnika, pri čemu je korišten nacrt 2x2. Manipulativnom situacijom kreirana je jedna nezavisna varijabla roda počinitelja i žrtve tako da je jedna situacija mogla sadržavati vinjete u kojima su žrtva i nasilnik muškog roda ili u kojima su žrtva i nasilnik ženskog roda, a druga nezavisna varijabla bila je rod budućih nastavnika. Zavisna varijabla bila je procjena agresivnosti opisanog nasilnog ponašanja. Levenovim testom homogenosti varijanci ($F(3,251) = 1.692, p = .169$) utvrđeno je da nema značajnih razlika između varijanci nezavisnih skupina. Deskriptivni podaci za procjene agresivnosti s obzirom na rod počinitelja i žrtve i rod budućih nastavnika prikazani su u tablici 4.

Tablica 4

Deskriptivni podaci za procjenu agresivnosti ponašanja u situacijama vršnjačkog nasilja s obzirom na rod počinitelja i žrtve i rod budućih nastavnika (N=255).

vrsta situacije	buduće nastavnice			budući nastavnici		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
žrtva i počinitelj muškog roda	3.34	0.392	106	3.19	0.416	26
žrtva i počinitelj ženskog roda	3.52	0.367	95	3.40	0.299	28

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *n* – broj sudionika

Rezultati složene analize varijance ukazuju da postoji statistički značajan glavni efekt manipulativne situacije roda žrtve i počinitelja nasilja uz malu veličinu efekta, $F(1/251) = 11.842, p < .01, \eta^2 = .045$. Budući nastavnici procjenjuju ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj ženskog roda agresivnijim u odnosu na ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj muškog roda. Statistički je značajan i drugi glavni efekt roda budućih nastavnika uz malu

veličinu efekta, $F(1/251) = 5.351$, $p < .05$, $\eta^2 = .021$. Buduće nastavnice procjenjivale su ponašanja u situacijama vršnjačkog nasilja agresivnijima nego što su to procjenjivali budući nastavnici. Interakcija dvije nezavisne varijable ($F(1/251) = 0.057$, $p = .812$) nije se pokazala statistički značajnom.

Uloga roda počinitelja i žrtve i roda budućih nastavnika u procjenama vjerojatnosti intervencije kod vršnjačkog nasilja u školi

Provedena je složena analiza varijance za nezavisne uzorke nacrtu 2x2. Pritom su dvije nezavisne varijable bile iste kao u prethodnom izračunu: rod počinitelja i žrtve te rod budućih nastavnika. Zavisna varijabla je bila procjena vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja, odnosno procijenjena vjerojatnost da bi studenti nastavničkog usmjerenja intervenirali kada bi se našli u takvoj situaciji na svom budućem radnom mjestu u školi. Uvjet homogenosti varijanci provjeren je Levenovim testom čiji rezultat ($F(3/251) = 1.940$, $p = .124$) ukazuje da nema statistički značajne razlike između varijanci nezavisnih skupina. Deskriptivni podaci za procjenu vjerojatnosti intervencije s obzirom na rod počinitelja i žrtve i rod budućih nastavnika prikazani su u tablici 5.

Tablica 5

Deskriptivni podaci za procjenu vjerojatnosti intervencije u situaciji vršnjačkog nasilja s obzirom na rod počinitelja i žrtve i rod budućih nastavnika (N=255).

vrsta situacije	buduće nastavnice			budući nastavnici		
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>n</i>
žrtva i počinitelj muškog roda	3.78	0.305	106	3.68	0.294	26
žrtva i počinitelj ženskog roda	3.82	0.257	95	3.67	0.333	28

Legenda: *M* – aritmetička sredina, *SD* – standardna devijacija, *n* – broj sudionika

Složenom analizom varijance utvrđeno je da postoji statistički značajan glavni efekt roda budućih nastavnika na procjenu vjerojatnosti intervencije uz malu veličinu efekta, $F(1/251) = 8.045$, $p < .01$, $\eta^2 = .034$. Buduće nastavnice procjenjuju veću vjerojatnost interveniranja u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja nego što to procjenjuju budući

nastavnici. Glavni efekt roda žrtve i počinitelja ($F(1/251) = 0.068, p = .794$) i interakcija dvije nezavisne varijable ($F(1/251) = 0.301, p = .584$) nisu statistički značajni.

Uloga stupnja empatije i procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja u predviđanju procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja

Najprije je provjerena povezanost varijabli Pearsonovim koeficijentom korelacije (tablica 6). Dobivena je statistički značajna slaba pozitivna povezanost preuzimanja perspektive i spremnosti na intervenciju, odnosno što sudionici više preuzimaju perspektivu druge osobe to procjenjuju i veću vjerojatnost da bi intervenirali u situacijama vršnjačkog nasilja u školi. Nađena je i umjereno pozitivna povezanost empatične brige i spremnosti na intervenciju, oni sudionici koji imaju više izraženu empatičnu brigu procjenjuju veću vjerojatnost intervencije.

Tablica 6

Korelacijska matrica korištenih varijabli u višestrukoj regresijskoj analizi (N=256)

Varijabla	Preuzimanje perspektive drugog	Identificiranje s imaginarnim likovima	Empatične brige	Osobna uznemirenost	Procjena stupnja agresivnosti i ponašanja
Spremnost za intervenciju	.191**	.096	.220**	-.026	.447**
Preuzimanje perspektive drugog		.239**	.384**	-.145*	.059
Identificiranje s imaginarnim likovima			.370**	.098	.024
Empatične brige				.144*	.178**
Osobna uznemirenost					.050

Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$

Neke od nezavisnih dimenzija empatije pokazale su se statistički značajno povezanima. Preuzimanje perspektive drugog umjereno je pozitivno povezano s identificiranjem s imaginarnim likovima i s empatičnom brigom. Studenti koji više zauzimaju perspektivu drugog više se i identificiraju s imaginarnim likovima. Također, oni

budući nastavnici koji više zauzimaju perspektivu drugih ljudi pokazuju i veću empatičnu brigu. Umjerena pozitivna povezanost dobivena je i među identificiranjem s imaginarnim likovima i empatične brige pa tako oni sudionici koji se više identificiraju s imaginarnim likovima pokazuju i veću empatičnu brigu. Između empatične brige i osobne uznemirenosti postoji slaba pozitivna povezanost. Slaba negativna povezanost dobivena je između preuzimanja perspektive druge osobe i osobne uznemirenosti. Procjena stupnja agresivnosti ponašanja slabo je pozitivno povezana s empatičnom brigom, a najveća dobivena povezanost je između procjene stupnja agresivnosti ponašanja i spremnosti za intervencijom. Pozitivna povezanost ukazuje da što je ponašanje procijenjeno agresivnijim veća je i procjena vjerojatnosti intervencije pri svjedočenju takvom ponašanju. Provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka s kriterijskom varijablom procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja u školi. U tablici 7 prikazane su vrijednosti koeficijenata determinacije.

Tablica 7

Rezultati provedene hijerarhijske linearne regresijske analize s procjenom vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja kao kriterijem (N=256)

	1. korak	2. korak
	β	β
Preuzimanje perspektive drugog	.116	.116
Identificiranje s imaginarnim likovima	.005	.027
Empatične brige	.178*	.096
Osobna uznemirenost	-.035	-.047
Procjena agresivnosti nasilnog ponašanja	-	.425**
<i>F</i>	4.197**	15.522**
<i>Df</i>	4, 251	5, 250
<i>R</i>	.250	.487
ΔR^2	-	.174
ΔF	-	57.071**
<i>df (od ΔF)</i>	-	1, 250
R^2	.063	.237

Legenda: * $p < .05$, ** $p < .01$, β – standardizirani regresijski beta koeficijent, R – koeficijent višestruke korelacije, R^2 – koeficijent determinacije, F – vrijednost F-testa za testiranje statističke značajnosti modela, df – stupnjevi slobode F-omjera, ΔR^2 – razlika koeficijenta determinacije između prvog i drugog koraka regresije, ΔF – F-omjer promjene pristajanja modela između prvog i drugog koraka regresije.

U prvom koraku su kao prediktori u regresijski model dodane nezavisne dimenzije empatije: preuzimanje perspektive drugog, identificiranje s imaginarnim likovima, empatične brige i osobna uznemirenost. Utvrđeno je da prvi skup prediktora objašnjava 6.3%

varijance procjene vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja pri čemu je utvrđen jedini statistički značajan prediktor dimenzija empatije empatična briga. Budući nastavnici koji imaju izraženiju empatičnu brigu procjenjuju da je veća vjerojatnost da bi intervenirali u situaciji vršnjačkog nasilja kada bi se nalazili u toj situaciji na svom budućem radnom mjestu. U drugom koraku dodana je u regresijsku jednadžbu varijabla procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja te je s tom varijablom dodatno objašnjeno 17.4% varijance kriterija. Time je objašnjeno ukupno 23.7% varijance kriterija. Procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja je statistički značajan prediktor procjene vjerojatnosti intervencije, s pozitivnom povezanošću s kriterijem. Pritom empatična briga nije zadržala statističku značajnost u drugom koraku hijerarhijske regresijske analize.

Rasprava

Cilj istraživanja bio je ispitati ulogu roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika u procjenama agresivnosti nasilnog ponašanja i u procjenama vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja. Cilj je bio i ispitati ulogu stupnja empatije te ulogu procjene stupnja agresivnosti ponašanja u predviđanju vjerojatnosti intervencije. Kako bi se dobio odgovor na prvi postavljeni problem ovog istraživanja budućí nastavnici su procjenjivali stupanj agresivnosti opisanih ponašanja u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi. Dobiveni rezultati pokazali su značajan glavni efekt roda nasilnika i žrtve uz malu veličinu efekta čime je potvrđena prva hipoteza. Budući nastavnici nasilna ponašanja u kojima su žrtva i nasilnik bili muškog roda procjenjivali su manje agresivnim od onih ponašanja u kojima su žrtva i nasilnik bili ženskog roda. U istraživanju koje su proveli Murray i sur. (2022) dječaci su sebi pripisivali više agresije nego što su im pripisivali nastavnici, dok su djevojčice pripisivale manje agresije nego što im je bilo pripisano od strane nastavnika što može ukazivati na postojanje uvjerenja nastavnika da je agresivnost dječaka manje ozbiljna od agresivnosti djevojčica. Moguće objašnjenje ovakvih rezultata je u tome što prema Garner (2017) nastavnici nasilje među dječacima smatraju više normativnim te se umanjuje potencijalna šteta nastala za dječake u odnosu na djevojčice.

Glavni efekt roda budućih nastavnika na procjene agresivnosti nasilnog ponašanja također se pokazao statistički značajnim uz malu veličinu efekta, a interakcijski efekt nije

bio statistički značajan. Buduće nastavnice procjenjivale su nasilna ponašanja agresivnijima u odnosu na buduće nastavnike. Ovakvi rezultati su u skladu s očekivanjima s obzirom da istraživanja pokazuju da nastavnice izražavaju negativnije stavove prema vršnjačkom nasilju od nastavnika (Craig i sur., 2011).

Odgovor na drugi problem postavljen ovim istraživanjem dobiven je procjenama vjerojatnosti intervencije u hipotetskim situacijama vršnjačkog nasilja u školi. Složenom analizom varijance utvrdilo se da postoji statistički značajan glavni efekt roda budućih nastavnika na procjene vjerojatnosti intervencije. Buduće nastavnice procijenile su veću vjerojatnost interveniranja kod vršnjačkog nasilja u odnosu na buduće nastavnike uz malu veličinu efekta. Ovakve rezultate može se objasniti time da buduće nastavnice pokazuju veći stupanj zabrinutosti za vršnjačko nasilje te stavljaju veću odgovornost na sebe u interveniranju i rješavanju problema vršnjačkog nasilja (Raj i sur., 2005). Međutim, efekt roda nasilnika i žrtve na vjerojatnost intervencije nije se pokazao statistički značajnim. Tettegah (2007) navodi da bi trebalo oprezno pristupati interpretaciji odgovora koji odgovaraju situacijskom eksperimentu i možda ne reprezentiraju realno ponašanje u stvarnom životu. Istraživanje koje je proveo Ipsos Puls (2010) pokazalo je da se učenice u većoj mjeri od učenika slažu kako ih nastavnici ohrabruju da im se povjere kad dođe do nasilja. Može se pretpostaviti da je u realnim situacijama nasilja možda ipak drukčija vjerojatnost interveniranja ovisno o rodu učenika. S obzirom da su budući nastavnici u ovom istraživanju procjenjivali nasilje među djevojkama agresivnijim u odnosu na nasilje među dječacima, očekivalo bi se da će procijeniti i veću vjerojatnost reagiranja u situacijama nasilja među djevojkama s obzirom da istraživanja ukazuju na povezanost tih dviju procjena (Craig i sur., 2011).

U ovom istraživanju smo također ispitali i koju ulogu dimenzije empatije (preuzimanje perspektive drugog, identificiranje s imaginarnim likovima, empatične brige i osobna uznemirenost) te procjene agresivnosti imaju u predviđanju vjerojatnosti intervencije kod vršnjačkog nasilja u školi. Kako bismo odgovorili na to pitanje provedena je hijerarhijska regresijska analiza u dva koraka. U prvom koraku su kao prediktori uvrštene četiri dimenzije empatije te je jedini statistički značajan prediktor u prvom koraku bila dimenzija empatične

brige, čime je objašnjeno 6,3% varijance procjene vjerojatnosti intervencije. Budući nastavnici s izraženijom dimenzijom empatične brige procjenjivali su i veću vjerojatnost interveniranja kod situacija vršnjačkog nasilja. Veća izraženost dimenzije empatične brige potrebna je kako bi nastavnici doživjeli situaciju vršnjačkog nasilja kao nešto što je vrijedno njihovog interveniranja (Murphy i sur., 2018), stoga je i očekivano da će dimenzija empatične brige biti pozitivno povezana s procjenama vjerojatnosti intervencije.

U drugom koraku provedbe hijerarhijske analize pokazalo se da procjene agresivnosti nasilnog ponašanja objašnjavaju dodatnih 17,4% varijance kriterija. Ukupno je objašnjeno 23,7% varijance vjerojatnosti intervencije, pri čemu se uključivanjem prvo dimenzija empatije pa zatim procjena agresivnosti utvrdilo da dimenzija empatije empatična briga nije zadržala statističku značajnost u drugom koraku hijerarhijske regresijske analize. Prema Craig i sur. (2011), očekivana je povezanost procjena agresivnosti nasilnog ponašanja i vjerojatnosti intervencije. Budući nastavnici koji imaju procjene da su nasilna ponašanja manje ozbiljna i agresivna pokazuju i manju vjerojatnost intervencije, što se može objasniti time da vjerojatno procjenjuju da je šteta za žrtvu manja te doživljavaju takvo ponašanje više normativnim nego što to smatraju budući nastavnici koji procjenjuju ponašanje agresivnijim. Nizak koeficijent determinacije dobiven u našem istraživanju može ukazivati na to da je vjerojatnost intervencije kod vršnjačkog nasilja složen konstrukt kojeg je teško objasniti manjim setom prediktorskih varijabli.

S obzirom da je pored procjena agresivnosti samo dimenzija empatične brige u prvom koraku bila značajan pozitivan prediktor vjerojatnosti intervencije, a preostale dimenzije empatije nisu bile značajni prediktori u oba koraka, hipoteza u ovom istraživanju je tek djelomično potvrđena. Kako je dimenzija empatične brige imala prediktivnu valjanost u prvom koraku provedene analize, kada su dimenzije empatije bile jedini prediktor vjerojatnosti intervencije, moguće je da su procjene agresivnosti medijator odnosa empatičnih briga i vjerojatnosti intervencije. Ovu pretpostavku podržava istraživanje koje su proveli Dedousis-Wallace i sur. (2014) koristeći vinjete s opisima samo indirektnog nasilja koje je pokazalo da su procjene ozbiljnosti nasilja bile medijator odnosa empatije nastavnika prema žrtvi i vjerojatnosti intervencije. Međutim, medijatorski model nije bio predmet ovog

istraživanja te se mogućnost medijacije stupnja agresivnosti na povezanost empatične brige i vjerojatnosti intervencije kod vršnjačkog nasilja neće analizirati i treba ju interpretirati s oprezom. U istraživanjima žene postižu nešto više rezultate na mjerama empatije od muškaraca (Baron-Cohen i Wheelwright, 2004; Craig i sur., 2000a) što je slučaj i u našem istraživanju. Prema Craig i sur. (2000a), rodne razlike u procjenama nastavnika kod hipotetskih situacija vršnjačkog nasilja mogu se pojaviti upravo zbog rodnih razlika u empatiji, stoga je potrebno detaljnije istražiti pojavu razlika u procjenama budućih nastavnika.

Ograničenja istraživanja i prijedlozi za buduća istraživanja

Upitnik kojim su se ispitivale procjene budućih nastavnika obuhvaćao je tri vrste vršnjačkog nasilja opisanog vinjetama: fizičko, verbalno i indirektno. U ovom istraživanju situacije opisane u vinjetama uključivale su fizičko, verbalno i indirektno nasilje koje se odvijalo u školi, međutim vinjete nisu sadržavale opise elektronskog nasilja, koje se ne mora odvijati u školi. U sljedećim istraživanjima bilo bi važno također ispitati i kako nastavnici procjenjuju situacije elektronskog vršnjačkog nasilja posredstvom suvremenih tehnologija.

Međutim, iako su vinjete sadržavale tri navedene vrste vršnjačkog nasilja, faktorskim analizama procjena nije dobivena takva struktura. U prethodnim istraživanjima ovog tipa (Birkinshaw i Eslea, 1998; Craig i sur., 2000) podaci su analizirani s podjelom na tri vrste nasilja bez provjeravanja strukture procjena. Keresteš (2004) je također u istraživanju koristila vinjete s opisom tri vrste agresivnog ponašanja, ali je faktorskom analizom procjena dobila dva faktora koja je nazvala direktna i indirektna agresija te u analizi rezultata koristi ta dva faktora iako naglašava da faktorska struktura nije bila posve jasna. U ovom istraživanju također smo dobili dva faktora, pri čemu je drugi faktor jedva statistički značajan, a struktura nije jasna s obzirom na vrstu nasilja te su procjene zasićene s oba faktora. Zasićenost s oba faktora u slučaju dvije vrste nasilja može se objasniti time da primjerice fizičko ili verbalno nasilje istovremeno može u sebi imati i namjeru da se naruše socijalni odnosi žrtve. Sesar (2011) navodi da tjelesno ponižavanje djeteta za posljedicu može imati utjecaj na samopoštovanje i socijalni status djeteta. Zbog takve složenosti ponašanja može se pretpostaviti da se ne dobiva posve čista struktura u ovakvim istraživanjima. S obzirom da je

u slučaju ovog istraživanja drugi faktor bio jedva statistički značajan, odlučeno je da se podaci analiziraju kao jedan faktor kojim bi se opisalo općenito procjene za vršnjačko nasilje. Međutim, prema Rigby (2002) nedostatak ovakvog načina definiranja procjena kao jedne, dvije ili tri vrste nasilja je da se može stvoriti dojam da bi se sa svim nasilnim ponašanjima određene vrste vršnjačkog nasilja trebalo postupati jednako neovisno o stupnju ozbiljnosti.

Predmet rasprave je stupanj u kojem vinjete zaista bilježe namjeravanu situaciju, odnosno unutarnja valjanost vinjeta (McInroy i Beer, 2022). Prilikom započinjanja istraživanja autori slobodno sastavljaju vinjete s primjerima vršnjačkog nasilja, a primjeri se od istraživanja do istraživanja razlikuju. Primjerice, Yoon i Kerber (2003) u vinjetama za indirektno nasilje opisuju razgovor dvoje učenika u kojima jedan učenik govori drugome da ga neće pozvati na rođendansku zabavu ako mu neće posuditi ljubičasti flomaster. U drugoj vinjeti za indirektno nasilje autori koriste primjer u kojem učenik govori drugom učeniku da se ne može igrati s njima te se učenik rasplače i ostane izoliran. Yoon i Kerber (2003) i sami naglašavaju da se te dvije vinjete razlikuju po stupnju ozbiljnosti u kojoj su i navedene posljedice za žrtvu ozbiljnije u drugom primjeru jer se žrtva rasplače dok u prvoj vinjeti nisu navedene nikakve posljedice. Rigby (2002) smatra da bi se o vršnjačkom nasilju trebalo razmišljati kao ponašanju koja se javlja duž kontinuuma težine. Pritom navodi da nije posve lako definirati što predstavlja blage, umjerene i ekstremne forme nasilja jer posljedice mogu varirati od osobe do osobe. Sudionicama u ovom istraživanju procjena ozbiljnosti, tj. agresivnosti ponašanja mogla je biti otežana iz tog razloga jer u vinjetama nisu bile precizno opisane posljedice za žrtvu koje bi se u stvarnosti lakše uočile ili mogle provjeriti.

Rigby (2002) kao kriterije koje bi se u istraživanjima moglo uzeti u obzir navodi još i trajanje nasilja te frekvenciju nasilnog ponašanja. Stoga bi svakako u sljedećim istraživanjima trebalo obratiti pozornost na primjere koji se odabiru u opisima vršnjačkog nasilja te provjeravati faktorsku strukturu. Po mogućnosti bi takvi primjeri trebali biti jednaki u istraživanjima kako bi se i rezultati mogli uspoređivati, a moglo bi se razmisliti o dodavanju dodatnih kriterija koji su prethodno navedeni. Kontinuum ozbiljnosti vršnjačkog nasilja mogao bi se zadati na način da za jedno isto ponašanje vinjetama opišemo tri različite posljedice po intenzitetu reakcije žrtve. Međutim, iako se izdvaja prethodno opisana

problematika korištenja vinjeta, upravo vinjete u ovakvom tipu istraživanja mogu doprinijeti procesu koji više sličí donošenju odluka u realnom životu nego što bi to bilo samo u slučaju anketiranja i intervjuiranja (Bauman i Del Rio, 2006).

Iako su ovim istraživanjem dobivene očekivane statističke razlike kod procjene agresivnosti vršnjačkog nasilja, procjene vjerojatnosti intervencije nisu se pokazale statistički značajnima ovisno o rodu počinitelja i žrtve. Stoga bi se u budućim istraživanjima moglo nastaviti istraživati ove rodne razlike te ih detaljnije proučiti u kojim uvjetima se pojavljuju, a u kojima ne. Opisi vinjeta u ovom istraživanju odnosili su se jedino na situacije u kojima su žrtva i nasilnik muškog roda ili situacije u kojima su žrtva i nasilnik ženskog roda pa bi se u budućim istraživanjima moglo uključiti i ostale kombinacije ženskog i muškog roda za žrtvu i nasilnika kako bi se detaljnije ispitala uloga roda počinitelja nasilja i žrtve.

Udio muških sudionika (21.1%) u ovom istraživanju znatno je manji od udjela ženskih sudionika (78.5%). Međutim, postotak muških sudionika u ovom uzorku otprilike odgovara njihovom stvarnom postotku u nastavničkim zanimanjima, gdje je više žena u odnosu na muškarce. Primjerice, Galić i Nikodem (2009) navode da je akademske godine 2004./2005. u osnovnim školama u Hrvatskoj bilo zaposleno 84,1% nastavnica, a u srednjim školama 65% nastavnica. Ipak, uzorak u ovom istraživanju je prigodan, a neka studijska područja su podzastupljena poput tehničkih znanosti, stoga je jedan od nedostataka i taj da uzorak možda ne omogućuje dobru generalizaciju rezultata za ciljanu populaciju budućih nastavnika u Hrvatskoj. Prednost našeg istraživanja je što su muški sudionici bili uključeni u statističku obradu, što u mnogim prethodno spomenutim istraživanjima nije bio slučaj, ali bi svakako bilo poželjno da smo uspjeli uključiti više muških sudionika. Iako postoje određene prednosti korištenja vinjeta u ovakvom tipu istraživanja, ipak se ne može govoriti o zadovoljenim potpuno realnim uvjetima u kojima nastavnici donose odluke. U procjenama vjerojatnosti intervencije može se pretpostaviti da je prisutna socijalna poželjnost odgovora, pri čemu sudionici istraživanja vjerojatno uočavaju da je poželjno na sva opisana ponašanja intervenirati. Statistički podaci idu u prilog ovoj pretpostavci jer varijabla procjene vjerojatnosti intervencije lagano odstupa od normalne distribucije i pomaknuta je prema vrijednostima visoke vjerojatnosti intervencije. Procjene vjerojatnosti intervencije u ovom

istraživanju izražavale su se u samo četiri stupnja po uzoru na istraživanje Keresteš (2004), međutim kako bi se procjene sudionika mogle preciznije razlikovati i uspoređivati u budućim istraživanjima mogla bi se koristiti diskriminativnija procjena vjerojatnosti poput procjene od 1 do 100% koliko je vjerojatno da bi intervenirali, pri čemu bi se također očekivale više vrijednosti odgovora, ali bi njihov varijabilitet bio veći.

Implikacije istraživanja

U ispitivanju stavova budućih nastavnika prema vršnjačkom nasilju u ovom istraživanju korištene su vinjete. Poulou (2001; prema Bauman i Del Rio, 2006) navodi da su vinjete najprikladnija metoda za bolje razumijevanje kognitivnih i afektivnih odgovora nastavnika te da mogu pružiti važne informacije za kreiranje kvalitetnih programa obuke za njih. Informacije koje su dobivene u ovom istraživanju i koje bi valjalo uzeti u obzir prilikom izrade programa obuke za nastavnike su sljedeće. Rezultati ovog istraživanja upućuju na to da budući nastavnici različito procjenjuju ozbiljnost, odnosno stupanj agresivnosti vršnjačkog zlostavljanja ovisno o rodu počinitelja i žrtve. Situacije u kojima su počinitelji i žrtve djevojke procjenjuju agresivnijima u odnosu na situacije s dječacima, iako su opisane situacije bile potpuno jednake te su jedino bila upotrijebljena različita imena. Stoga bi se buduće nastavnike, kao i nastavnike zaposlene u školama, trebalo informirati o postojanju ove neopravdane pristranosti te kako su ponekad nasilje među dječacima skloni promatrati kao normativno ponašanje te ga ne shvaćati jednako ozbiljno.

Rezultati našeg istraživanja upućuju i na postojanje rodnih razlika među budućim nastavnicima u procjenama ozbiljnosti, odnosno agresivnosti ponašanja: budući nastavnici su nešto tolerantniji prema vršnjačkom nasilju u usporedbi s budućim nastavnicama i procjenjuju takva ponašanja manje agresivnima. U skladu s tim, utvrđeno je i da su buduće nastavnice spremnije intervenirati u situacijama vršnjačkog nasilja. Stoga bi prilikom izrade edukativnih programa valjalo uzeti u obzir moguće postojanje ovakvih rodnih razlika te osvijestiti polaznike programa o ovoj pristranosti kroz prigodne aktivnosti.

Objašnjen je mali dio varijance u ovom hijerarhijskom regresijskom modelu što se može objasniti time da su procjene vjerojatnosti intervencije vjerojatno složeni konstrukt.

Ipak, u edukativnim programima prema rezultatima ovog istraživanja valjalo bi osvijestiti buduće nastavnike o ozbiljnosti raznih oblika vršnjačkog nasilja, s obzirom na to da oni nastavnici koji procjenjuju ponašanje agresivnijim procjenjuju i veću vjerojatnost intervencije. Osvještavanje nastavnika o ozbiljnosti i štetnosti svih oblika vršnjačkog nasilja iznimno je važna ako govorimo o mentalnom zdravlju učenika s obzirom da je izloženost vršnjačkom nasilju povezana s pojavom depresije, anksioznosti, lošeg općeg zdravstvenog stanja i suicidalnih ideja (Moore i sur., 2017).

U ovom je istraživanju jedino dimenzija empatije empatična briga objasnila jedan dio varijance vjerojatnosti intervencije te iako je objašnjen mali dio varijance ipak se ne treba zanemariti važnost empatije nastavnika kod suzbijanja vršnjačkog nasilja u školi. Prema Murphy (2018), dimenzija empatične brige je važna za nastavnike kako bi dovoljno brinuli za rješavanje situacija nasilja te uključuje razumijevanje kako se učenik osjeća i pomaže da se prijave nasilja shvate ozbiljnije. Prema Tettegah (2007), nastavnici početnici ili s malo iskustva ponekad imaju manjak brige i empatije za žrtve vršnjačkog nasilja. Prema Murphy (2018), nastavnici koji imaju više izraženu empatiju ostvaruju i dublje odnose s učenicima, što može ojačati samopouzdanje i samopoštovanje učenika. Također, taj odnos nastavnika i učenika može stvoriti emocionalnu povezanost koja izgrađuje međusobno povjerenje te stvara sigurno okruženje u učionici i promiče empatiju među učenicima. Stoga osim što bi se mogla poticati empatija nastavnika prema žrtvama vršnjačkog nasilja u edukativne programe nastavnika, pogotovo početnika, može se uključiti informiranje o različitim načinima poticanja empatije i kod učenika.

Iako postoji utvrđena zakonska obveza brige u nastavničkoj profesiji prema učenicima, briga o učenicima u školama zahtijeva više od zakonske obveze (Murphy, 2018). To zahtijeva od nastavnika specifične kompetencije pomoću kojih bi razumjeli potrebe svojih učenika i da na njih odgovore na adekvatan način. Nastavnici su ključni u stvaranju pozitivne školske klime i u suzbijanju vršnjačkog nasilja, a jedan od načina kako mogu doprinosti tome je poticanje prosocijalnih vrijednosti, prihvaćanja različitosti i poštovanja drugih. Naše istraživanje ukazuje na to da uvjerenja budućih nastavnika o vršnjačkom nasilju vjerojatno imaju određenu ulogu u reakcijama na vršnjačko nasilje. Stoga bi već tijekom studija studente

nastavničkih usmjerenja trebalo informirati o vršnjačkom nasilju s kojim će se susretati na svojem budućem radnom mjestu kako bi spremniji ušli u svijet rada.

Zaključak

Cilj ovog istraživanja bio je ispitati ulogu roda počinitelja i žrtve vršnjačkog nasilja i roda budućih nastavnika u procjenama stupnja agresivnosti ponašanja i u procjenama vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja u školi. Željeli smo ispitati i ulogu stupnja empatije budućih nastavnika te ulogu procjene stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja u predviđanju vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja. Rezultati pokazuju da budući nastavnici neovisno o rodu procjenjuju ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj ženskog roda agresivnijima u odnosu na ponašanja u kojima su žrtva i počinitelj muškog roda te da buduće nastavnice procjenjuju ponašanja u situacijama vršnjačkog nasilja agresivnijima. Buduće nastavnice procjenjivale su veću vjerojatnost intervencije kod vršnjačkog nasilja u odnosu na buduće nastavnike, a rod žrtve i počinitelja nije utjecao na procjene vjerojatnosti intervencije kod budućih nastavnika. U prvom modelu regresijske analize s prediktorskim skupom dimenzija empatije objašnjeno je 6.3% varijance procjene vjerojatnosti intervencije pri čemu je jedini značajni samostalni doprinos imala dimenzija empatije empatična briga. Budući nastavnici koji su imali izraženiju dimenziju empatične brige procjenjivali su i da je veća vjerojatnost da bi intervenirali u situacijama vršnjačkog nasilja. U drugom modelu regresijske analize nakon što je u prediktorski skup dodana procjena agresivnosti ponašanja objašnjeno je dodatnih 17.4% varijance kriterija što čini ukupno 23.7% objašnjene varijance vjerojatnosti intervencije. Što je bila viša procjena stupnja agresivnosti nasilnog ponašanja bila je i veća procjena vjerojatnosti intervencije u situaciji vršnjačkog nasilja. Dobiveni podaci upućuju na rodne razlike u uvjerenjima budućih nastavnika o vršnjačkom nasilju, na postojanje rodnih pristranosti u procjenama te moguću povezanost uvjerenja o vršnjačkom nasilju s vjerojatnosti interveniranja na budućem radnom mjestu. Stoga ovakvi rezultati ukazuju na potrebu za uzimanjem ovih rezultata u obzir prilikom osmišljavanja edukativnih programa za buduće i zaposlene nastavnike.

Literatura

- Baron-Cohen, S. i Wheelwright, S. (2004). The empathy quotient: an investigation of adults with Asperger syndrome or high functioning autism, and normal sex differences. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 34, 163-175.
- Bauman, S. i Del Rio, A. (2006). Pre-service teachers' responses to bullying scenarios. Comparing physical, verbal, and relational bullying. *Journal of Educational Psychology*, 98, 219-231.
- Birkinshaw, S. i Eslea, M. (1998). Teachers' attitudes and actions toward boy versus girl, and girl versus boy bullying. *Poster presented at the Annual Conference of the Developmental Section of the British Psychological Society*, Lancaster University.
- Brdar, I. i Pokrajac-Bulian, A. (1993). Predstavlja li empatija dio socijalne kompetencije? *Godišnjak Zavoda za psihologiju*, 23-30.
- Capak, K. (ur). (2016). *Istraživanje o zdravstvenom ponašanju učenika: Osnovni pokazatelji zdravlja i dobrobiti učenika i učenica u Hrvatskoj*. Hrvatski zavod za javno zdravstvo.
- Craig, K., Bell, D. i Leschied, A. (2011). Pre-service teachers' knowledge and attitudes regarding school-based bullying. *Canadian Journal of Education*, 34, 21–33.
- Craig, W. M., Henderson, K. i Murphy, J. G. (2000a). Prospective Teachers' Attitudes toward Bullying and Victimization. *School Psychology International*, 21(1), 5–21. 10.1177/0143034300211001
- Craig, W. M., Pepler, D. i Atlas, R. (2000b). Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International*, 21(1), 22-36. 10.1177/0143034300211002.
- Davis, M. H. (1980). A multidimensional approach to individual differences in empathy. *JSAS Catalog of Selected Documents in Psychology*, 10, 85.
- Dedousis-Wallace, A., Shute, R., Varlow, M., Murrihy, R. i Kidman, T. (2014). Predictors of teacher intervention in indirect bullying at school and outcome of a professional development presentation for teachers. *Educational Psychology*, 34(7), 862-875. 10.1080/01443410.2013.785385.
- Dolački, N. i Ljubin Golub, T. (2015). Prepoznavanje i reagiranje budućih učitelja razredne nastave na vršnjačko zlostavljanje. *Napredak: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 156(1-2), 25-46.

- Eisenberg, N., Fabes, R. A. i Spinrad, T. L. (2006). Prosocial behavior. Eisenberg, W., Damon i R. M. Lerner (Ur.), *Handbook of child psychology, social, emotional, and personality development*, 3, 646-718. Wiley.
- Galić, B. i Nikodem, K. (2009). Percepcija rodniĳ jednakosti i űansi pri zapošljavanju u hrvatskom druűtvu. Pogled nezaposlenih űena. *Revija za socijalnu politiku*, 16(3), 253-270. <https://doi.org/10.3935/rsp.v16i3.855>
- Garner, P. W. (2017). The role of teachers' social-emotional competence in their beliefs about peer victimization. *Journal of Applied School Psychology*, 33(4), 288–308. <https://doi.org/10.1080/15377903.2017.1292976>
- Gottfredson, G. D. (2005). School climate predictors of school disorder: Results from a national study of delinquency prevention in schools. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 42(4), 412–444. doi:10.1177/0022427804271931
- Ipsos Puls (2010). „Nasilje ostavlja tragove – zvonĳ za nenasĳje!“ – Stavovi i iskustva uĉenika vezana uz vrűnjaĉko nasilje. https://www.cms.hr/system/article_document/doc/38/Izvjestaj_Ipsos_Puls_kvantitativa.pdf
- Inchley, J., Currie, D., Budisavljević, S., Torsheim, T., Jastad, A., Cosma, A., Kelly, C., Arnarsson, A. M. i Samdal, O. (2020). *Spotlight on adolescent health and well being. Findings from the 2017/2018 Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada*. WHO regional Office.
- Keresteű, G. (2004). Stavovi nastavnika prema dječjem agresivnom ponaűanju: utjecaj vrste agresĳe, spola agresora i spola űrtve. *Druűvena istraűivanja*, 13(6), 1055-1079.
- Kline, R. B. (2011). *Principles and practice of structural equation modeling* (3. izdanje). Guilford.
- McInroy, L. B. i Beer, O. W. J. (2022). Adapting vignettes for internet-based research: Eliciting realistic responses to the digital milieu. *International Journal of Social Research Methodology: Theory & Practice*, 25(3), 335–347. <https://doi-org.ezproxy.nsk.hr/10.1080/13645579.2021.1901440>
- Menesini, E. i Salmivalli, C. (2017). Bullying in schools: the state of knowledge and effective interventions. *Psychology, Health & Medicine*, 22(1), 240-253, 10.1080/13548506.2017.1279740
- Moore, S. E., Norman, R. E., Suetani, S., Thomas, H. J., Sly, P. D. i Scott, J. G. (2017). Consequences of bullying victimization in childhood and adolescence: A systematic review and meta-analysis. *World Journal of Psychiatry*, 7(1), 60-76. <https://www.wjgnet.com/2220-3206/full/v7/i1/60.htm>

- Murphy, H., Tubritt, J. i O'Higgins Norman, J. (2018). The Role of Empathy in Preparing Teachers to Tackle Bullying. *Journal of New Approaches in Educational Research*, 7(1), 17-23. 10.7821/naer.2018.1.261.
- Murray, A. L., Nivette, A., Obsuth, I., Hafetz Mirman, J., Mirman, D., Ribeaud, D. i Eisner, M. (2022). Gender differences in cross-informant discrepancies in aggressive and prosocial behavior: A latent difference score analysis. *Psychological Assessment*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1037/pas0001091>
- Olweus, D. (1993). Victimization by peers: Antecedents and long-term outcomes. *Social withdrawal, inhibition, and shyness in childhood*, 315-342. Erlbaum.
- Olweus, D. (1997). Bully/victim problems in school: Facts and intervention. *European Journal of Psychology od Education*, 7(4), 495-510.
- Pepler, D. J., Craig, W. M., Ziegler, S. i Charach, A (1994). An evaluation of an anti-bullying intervention in Toronto schools. *Canadian Journal of Community Mental Health*. 13(2), 95-110. <https://doi.org/10.7870/cjcmh-1994-0014>
- Raj, K., Aluede, O., McEachern, A.G., i Kenny, M.C. (2005). A new perspective on managing school bullying: Pre-service teachers' attitudes. *Journal of Social Sciences*, 8, 43-49.
- Rajhvajn Bulat, L. i Ajduković, M. (2012). Obiteljske i psihosocijalne odrednice vršnjačkog nasilja među mladima. *Psihologijske teme*, 21(1), 167-194.
- Reić Ercegovac, I. (2016). Doživljeno vršnjačko nasilje: relacije s dobi, spolom, razrednim ozračjem i školskim uspjehom. *Školski vjesnik: časopis za pedagošku teoriju i praksu*, 65(2), 251-271.
- Rigby, K. (2002). *New perspectives on bullying*. Jessica Kingsley Publishers.
- Sesar, K. (2011). *Obilježja vršnjačkog nasilja*. Ljetopis socijalnog rada, 18(3), 497-526.
- Sokić, K. (2017). *Provjera trijarhijskoga modela psihopatije*. Doktorski rad. Sveučilište u Zagrebu.
- Šimić, N. (2004). *Doprinos istraživanju pojavnosti nasilja među djecom u školi*. [Neobjavljeni diplomski rad] Odsjek za psihologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu.
- Teglasi, H. i Rothman, L. (2001). STORIES A Classroom-Based Program to Reduce Aggressive Behavior. *Journal of School Psychology*, 39(1), 71-94. doi:10.1016/s0022-4405(00)00060-1

- Tettegah, S. i Anderson, C. J. (2007). Pre-service teachers' empathy and cognitions: Statistical analysis of text data by graphical models. *Contemporary Educational Psychology*, 32, 48-82.
- Troop-Gordon, W. i Ladd, G. W. (2015). Teachers' victimization-related beliefs and strategies: Associations with students' aggressive behavior and peer victimization. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 43, 45–60.
- Vaillancourt, T., Brittain, H., Krygsman, A., Farrell, A. H., Landon, S. i Pepler, D. (2021). School bullying before and during COVID-19: Results from a population-based randomized design. *Aggressive Behavior*, 47(5), 557-569. doi:10.1002/ab.21986
- Velki, T. i Kuterovac Jagodić, G. (2014). Individualni i kontekstualni činitelji dječjega nasilničkoga ponašanja prema vršnjacima. *Ljetopis socijalnog rada*, 21(1), 33-64.
- Velki, T. i Vrdoljak, G. (2013). Uloga nekih vršnjačkih i školskih varijabli u predviđanju vršnjačkoga nasilnog ponašanja. *Društvena istraživanja: časopis za opća društvena pitanja*, 22(1), 101- 120.
- Wertag, A. i Hanzec, I. (2016). Factor structure and psychometric properties of the Croatian short version of the empathy quotient. *Suvremena psihologija*. 19(1), 101-110. <https://doi.org/10.21465/2016-SP-191-09>
- Yoon, J.S. i Kerber, K. (2003). *Bullying: Elementary Teachers' Attitudes and Intervention Strategies*. 69, 27-35. <https://doi.org/10.7227/RIE.69.3>

Prilog 1

Vinjeta s opisanim vršnjačkim nasiljem u kojima su žrtva i nasilnik muškog roda

Za vrijeme školskog sata učenik Martin Vas je zamolio da otiđe do koša za smeće kako bi našiljio olovku. Dali ste mu dopuštenje da otiđe našiljiti olovku, a prilikom vraćanja na svoje mjesto vidjeli ste da mu je učenik Lucijan namjerno podmetnuo nogu. Martin je pao dlanovima i koljenima na pod. Ovo nije prvi put da ste vidjeli Lucijana kako je srušio Martina podmetanjem noge.

Zvono je označilo da je početak sata i došli ste do učionice. Svi učenici stoje u redu ispred učionice kako biste im otključali vrata i pustili ih unutra. Odjednom, vidite učenika Mateja, koji stoji u redu, kako rukom udari učenika Antonija svom snagom u rame. I prije nekoliko dana ste vidjeli da se dogodila ista stvar.

Nakratko ste izašli iz učionice te ste ostavili učenike da samostalno rade na jednom zadatku. U trenutku kada ste se vratili čuli ste učenika Josipa kako je izrekao nekoliko psovki učeniku Ivanu i zaprijetio mu da će imati posljedica ako mu ne dopusti da prepíše zadatke iz njegove bilježnice. Slično ponašanje Josipa prema Ivanu doživjeli ste i nedavno.

Rekli ste učenicima da se ne sjećate jeste li im prošli put zadali zadaću. Učenik Mario je na to iskreno rekao da ste zadali nekoliko zadataka za zadaću. No, tijekom sata učenik Ivo je počeo vikati na Marija, govoreći mu razne uvrede i pogrдне riječi rugajući mu se jer je rekao da je razred imao zadaću umjesto da je šutio. Ovo nije bilo prvi put da se na taj način Ivo istresao na Marija.

Izrekli ste uputu da se učenici sami podijele u grupe po četvero. Dok su se učenici dogovarali tko će biti s kim u grupi, čuli ste učenika Nikolu kako nagovara ostale da isključe učenika Andreja iz svoje grupe. Učenici su nakon Nikolinog nagovaranja isključili Andreja iz grupe, nakon čega je Andrej sjeo sam te čekao u kojoj drugoj grupi će preostati slobodnog mjesta. Nije prvi put da ste čuli Nikolu da je na sličan način pokušao Andreja isključiti iz grupe.

Za vrijeme školskog sata raspravljate s učenicima o idejama za školski izlet. U jednom trenutku čujete učenika Petra kako poluglasno ogovara učenika Kristijana. Pogrдно govori

da je bolje da Kristijana i ne pitaju za mišljenje o izletu jer si to svakako neće moći priuštiti te ismijava tešku financijsku situaciju Kristijanove obitelji. Primijetili ste da je nekoliko učenika kasnije prenijelo Kristijanu sve što su čuli da je Petar govorio. Već prije ste čuli kako Petar ogovara Kristijana.

Prilog 2

Vinjete s opisanim vršnjačkim nasiljem u kojima su žrtva i nasilnik ženskog roda

Za vrijeme školskog sata učenica Martina Vas je zamolila da otiđe do koša za smeće kako bi našiljila olovku. Dali ste joj dopuštenje da otiđe našiljiti olovku, a prilikom vraćanja na svoje mjesto vidjeli ste da joj je učenica Lucija namjerno podmetnula nogu. Martina je pala dlanovima i koljenima na pod. Ovo nije prvi put da ste vidjeli Luciju kako je srušila Martinu podmetanjem noge.

Zvono je označilo da je početak sata i došli ste do učionice. Svi učenici stoje u redu ispred učionice kako biste im otključali vrata i pustili ih unutra. Odjednom, vidite učenicu Mateju, koja stoji u redu, kako rukom udari učenicu Antoniju svom snagom u rame. I prije nekoliko dana ste vidjeli da se dogodila ista stvar.

Nakratko ste izašli iz učionice te ste ostavili učenike da samostalno rade na jednom zadatku. U trenutku kada ste se vratili čuli ste učenicu Josipu kako je izrekla nekoliko psovki učenici Ivani i zaprijetila joj da će imati posljedica ako joj ne dopusti da prepíše zadatke iz njezine bilježnice. Slično ponašanje Josipe prema Ivani doživjeli ste i nedavno.

Rekli ste učenicima da se ne sjećate jeste li im prošli put zadali zadaću. Učenica Marija je na to iskreno rekla da ste zadali nekoliko zadataka za zadaću. No, tijekom sata učenica Iva je počela vikati na Mariju, govoreći joj razne uvrede i pogrдне riječi rugajući joj se jer je rekla da je razred imao zadaću umjesto da je šutjela. Ovo nije bilo prvi put da se na taj način Iva istresla na Mariju.

Izrekli ste uputu da se učenici sami podijele u grupe po četvero. Dok su se učenici dogovarali tko će biti s kim u grupi, čuli ste učenicu Nikolinu kako nagovara ostale da isključe učenicu Andreju iz svoje grupe. Učenici su nakon Nikolininog nagovaranja isključili Andreju iz

grupe, nakon čega je Andreja sjela sama te čekala u kojoj drugoj grupi će preostati slobodnog mjesta. Nije prvi put da ste čuli Nikolinu da je na sličan način pokušala Andreju isključiti iz grupe.

Za vrijeme školskog sata raspravljate s učenicima o idejama za školski izlet. U jednom trenutku čujete učenicu Petru kako poluglasno ogovara učenicu Kristinu. Pogrdno govori da je bolje da Kristinu i ne pitaju za mišljenje o izletu jer si to svakako neće moći priuštiti te ismijava tešku financijsku situaciju Kristinine obitelji. Primijetili ste da je nekoliko učenica kasnije prenijelo Kristini sve što su čule da je Petra govorila. Već prije ste čuli kako Petra ogovara Kristinu.

Prilog 3

Tablica 1

Faktorska struktura procjena agresivnosti vršnjačkog nasilja nakon provedene analize glavnih komponenata uz Varimax rotaciju sa zadana dva faktora (N=256)

	Prvi faktor	Drugi faktor
FN1 – podmetanje noge	.65	.17
FN2 – udarac rukom	.21	.55
VN1 – psovanje i prijetnje	.05	.84
VN2 – ruganje i nazivanje pogrđnim imenima	.79	.20
IN1 – nagovaranje da se isključi iz grupe	.72	.25
IN2 – ogovaranje i govorenje negativnih stvari	.52	.42
Svojtvena vrijednost	2.096	1.083

Legenda: FN – vinjete s opisom fizičkog nasilja, VN – vinjete s opisom verbalnog nasilja, IN – vinjete s opisom indirektnog nasilja

Prilog 4

Tablica 2

Faktorska struktura vjerojatnosti intervencije u slučaju vršnjačkog nasilja nakon provedene analize glavnih komponenata uz Varimax rotaciju sa zadana dva faktora (N=256)

	Prvi faktor	Drugi faktor
FN1 – podmetanje noge	.01	.86
FN2 – udarac rukom	.62	.12
VN1 – psovanje i prijetnje	.61	.31
VN2 – ruganje i nazivanje pogrđnim imenima	.27	.68
IN1 – nagovaranje da se isključi iz grupe	.60	.26
IN2 – ogovaranje i govorenje negativnih stvari	.77	.14
Svojtvena vrijednost	2.121	1.072

Legenda: FN – vinjete s opisom fizičkog nasilja, VN – vinjete s opisom verbalnog nasilja, IN – vinjete s opisom indirektnog nasilja